

FRAGMENTY Z HISTÓRIE PHILOSOPHICA SLOVACA

KAROL KOLLÁR, Filozofický ústav SAV, Bratislava

KOLLÁR, K.: Fragments from the Year-Book *Philosophica slovacica*
FILOZOFIA 59, 2004, No 10, p. 707

An inseparable part of the history of the philosophical thought in Slovakia is also a short term existence of the year-book *Philosophica slovacica*. A scientific periodical published by the Institute of Philosophy, Slovak Academy of sciences, Bratislava, appeared for the first time in 1946, as the second Slovak philosophical periodical in a short period between two totalitarian regimes. Characteristic for this short intermediate period (1946 – 1948) was the comeback and development of the principle of plurality and liberalism, making the existence of various streams and tendencies of theoretical activity possible. The history of *Philosophica slovacica* gives us an example how a violent enforcing of totalitarianism can inhibit the creative thought in humanities and especially in philosophy.

Do dejín filozofického myslenia na Slovensku v I. polovici 20. storočia neoddeliteľne patrí i historicky relatívne krátka epizóda existencie a pôsobenie *Philosophica slovacica*.

Odborné periodikum Filozofického ústavu Slovenskej akadémie vied a umení, ktorého priamym pokračovateľom je v súčasnosti časopis *Filozofia*, začalo vychádzať pod názvom *Philosophica slovacica* podľa vročenia v roku 1946. Pod týmto názvom vyšli ešte tri ďalšie ročníky, z toho jeden dvojročník, resp. dvojčíslo 1947 – 1948, a štvrté číslo s vročením 1949. Fyzicky teda v skutočnosti boli vytlačené len tri periodiká pod názvom *Philosophica slovacica* v nasledovnom rozsahu: prvý ročník mal 268 strán, dvojčíslo 2 – 3 až 301 strán a posledné štvrté číslo bolo vytlačené už len v rozsahu 164 strán textu.

V poradí druhý slovenský filozofický časopis *Philosophica slovacica* (chronologicky prvým podľa vročenia vydania bol Filozofický zborník Filozofického odboru Matice slovenskej vychádzajúci od roku 1940).¹ Vznikol historicky v relatívne krátkom medzitolitnom období. Toto obdobie, najmä jeho prvá tretina, bolo pozitívne pre rozvoj myslenia na Slovensku. Charakteristický pre tento krátky medzičas vo vede bol návrat a rozvoj pluralitného a liberálneho princípu rešpektujúceho viaceré prúdy – smery a spôsoby teoretizovania. Žiaľ, táto etapa trvala len veľmi krátko. Práve na príklade *Philosophica slovacica* ako *case study* je možné s odstupom času sledovať, čo spôsobí a akú inhibíciu tvorivého myslenia vyvolá násilná aplikácia totalitnej matrice nielen v humanitno-vedných disciplínach, ale vo filozofii zvlášť.

¹ Blížšie sa o tejto problematike hovorí v článku J. Uhera *Filozofický zborník – časopis Filozofického odboru MS 1940 – 1948*, publikovaný na stránkach kolektívnej monografie *Dejiny filozofie na Slovensku v XX. storočí* ([1], 450 – 459), kde autor okrem iného pomerne podrobne mapuje a skúma okolnosti vzniku a vychádzania prvého „oficiálneho filozofického periodika na Slovensku“.

Pôvodná zamýšľaná koncepcia, resp. tematická orientácia *Philosophica slovacae*, pri zrode ktorej stáli I. Hrušovský a M. Bakoš, je implicitne obsiahnutá v redakčnom úvode jej prvého ročníka 1946. Táto koncepcia sa zároveň prelína, resp. úzko korešponduje s deklarovanými zásadami činnosti novozaloženého Filozofického ústavu SAVU. V zmysle týchto zásad, ako píše A. Kopčok: „[V] ústave malo ísť o filozofickú tvorbu podmienenú predmetom jej výskumu, ale i celkovým spoločensko-kultúrnym kontextom, o filozofiu vedeckú, objektívnu, nedogmatickú, kritickú, spoločensko-kultúrne funkčnú a spätú so životom, ktorá sa nestane nástrojom sociálnej reakcie. Prezentovaný názor na filozofiu a vedu ráta i s určitými rozpormi a názorovou pluralitou v hraniciach vedeckosti.“ ([1], 461)

Medzi veľmi dôležitými, redakčným úvodom proklamované zásady patria a priori: odmietanie dogmatizmu vo vede a filozofii a postulovanie akýchkoľvek absolútnych kritérií pravdy. Paradoxné v tejto súvislosti je to, že v práve blízkej budúcnosti došlo k takému ideovému obratu, a duchovnej ruptúre spoločnosti, ktoré tieto zásady z filozofickej tvorby na dlhý čas odstránili. Elimináciou proklamovaných zásad a cieľov vedeckého a filozofického bádania došlo i k výrazným obsahovým zmenám indukujúcim rýchly duchovný regres v periodiku *Philosophica slovacae*. Domnievame sa, že deliaca čiara je zrejma a identifikovateľná už medzi prvým číslom *Philosophica slovacae*, ktoré je koncipované v zmysle deklarovaných zásad plurality vo vedeckom bádani, a nasledujúcim dvojčíslo, podľa vročenia uvedeného v tiráži z rokov 1947 – 1948, ale skutočne vydaným s istým oneskorením až v roku 1949, keď už nastupovala nová politická éra so všetkými dobre známymi konzekvenciami i v oblasti vedeckého bádania; najmä však s dôsledkami v oblasti humanitno-vedných disciplín, od ktorých sa cielene vyžadovala jednoznačná apologetickosť „novej revolučnej“ a a priori jedinej vedeckej ideológie. Naznačený vývin premeny periodika *Philosophica slovacae* pokračoval v tomto smere, resp. vyvrcholil v jej poslednom zväzku ktorý už, ako sa obvykle v minulosti bežne konštatovalo, „stál pevne na pozíciách“ novej štátnej ideológie.

Zistenie vývinovej a tematickej diskontinuity, odklonu od ideových zámerov deklarovaných v prvom ročníku v ďalších vydaniach periodika *Philosophica slovacae* v čase, než došlo k jeho pretransformovaniu na Filozofický zborník SAVU v roku 1950, v literatúre konštatovali už skôr iní autori. Pravda, ich hodnotenia tejto objektívnej skutočnosti, ktorá podľa nášho názoru bola jasným indikátorom devastácie a ideologizácie myslenia u nás, tieto zmeny boli podávané v iných dobových kontextoch a súvislostiach a najmä z iných uhlov pohľadu.

Medzi popredných predstaviteľov vyššie uvedených hodnotení vývinu filozofického myslenia na Slovensku v oblasti po 2. svetovej vojne, patrí najmä A. Sirácky, ktorý jej venoval pozornosť v časti svojej povestnej práce *Klérofašistická ideológia ľudáctva*. Kritickej analýze tejto témy sa venoval v kapitole nazvanej *Marxistická filozofia v boji za ideologické rozdrvenie ľudáckeho fašizmu (1945 – 1950)*. Tam, kde sa autor vo svojom hodnotení konkrétne dotýka činnosti periodika *Philosophica slovacae*, jej prvého ročníka, je veľmi kritický a neskrýva svoje sklamanie, keď s výhradami píše o produkcii podľa jeho slov síce „pokrokových“ filozofov, ktorí v nej publikovali. Uvádza, že títo filozofi napriek tomu, že síce „boli v určitej opozícii voči oficiálnej filozofii a ideológii tzv. Slovenského štátu..., po oslobodení zotrvali v zajatí akejsi vedeckej ‘neutrality’ a nepolitčnosti“ ([3], 111). Jeho odmietavé hodnotenie prvého čísla periodika

Philosophica slovac, ako aj v nej publikovaných príspevkov, vychádza z optiky ortodoxného marxizmu-leninizmu. Ako negatívum konštatuje apolitickosť štúdií a príspevkov a za najväčšie zlo označuje fakt, že sa v týchto statiach „prejavuje objektivizmus a úsilie o vedeckosť“, filozofia klasikov marxizmu-leninizmu a sovietska vedecká a filozofická tvorba patria medzi okrajové problémy. Filozofia nereaguje na aktuálne sociálne a politické udalosti. Marxistickí filozofi neodhaľujú sociálne korene klerikálnej a vôbec sociálnej filozofie. Polemiky sa pohybujú na línii gnozologologickej, logickej, abstraktnej. V recenziách sa kladne hodnotia aj niektoré chybné, nemarxistické, ba protimarxistické diela ([3], 112). Táto situácia sa podľa názoru A. Siráckeho „zlepšila“ v nasledujúcom dvojčísle periodika Philosophica slovac. Podľa nášho názoru na vysvetlenie A. Siráckym uvedeného zlepšenia časopisu je potrebné vziať na vedomie i fakt, že toto dvojčíslo vydané s oneskorením je de facto už postfebruárovým dielom. Dokumentuje to tiež záznam v tiráži zborníka, že papier na jeho vytlačenie bol pridelený výmerom príslušného poverenctva až vo februári 1949, t. j. takmer rok po nástupe komunistov k moci.

V redakčnom úvodníku dvojčísla Philosophica slovac 1947 – 1948, bola jej metamorfóza vysvetľovaná nasledovne: „Prítomný druhý ročník Philocophica slovac vznikol, keď došlo k politickým udalostiam, ktoré svojim dôsledkom veľmi podstatne zasiahli do našej kultúrnej aktivity a ktoré pripravili neobyčajne priaznivé podmienky pre ďalší rozvoj slovenskej filozofie.“ ([4], 5) V týchto sentenciách sú už formulované aj základné úlohy slovenskej filozofie. Jednou z nich je nevyhnutnosť osvojenia si svetonázoru robotníckej triedy, pod ktorým sa rozumie práve marxizmus-leninizmus „ktorý je jedine vedecký a pokrokový a z pod zorného uhla tohoto svetonáhľadu sa riešili všetky otázky kultúry, vedy a filozofie“ ([4], 7). Medzi ďalšie úlohy filozofie a kultúry tu patrí najmä „odstraňovanie všetkých prežitkov buržoáznej filozofie, zachycovanie života v jeho podstate a odhaľovanie všetkých kladných momentov skutočnosti, ktoré treba rozvíjať a zdokonaľovať“ ([4], 7).

Takto formulované zámery ďalšieho rozvoja slovenskej filozofie už viac konvenovali A. Siráckemu, aj tento jasne deklarovaný posun v štruktúre a vyvážení periodika prezentáciou rôznych smerov v myslení s jednoznačným vychýlením a afinitou k marxizmu A. Siráckemu zjavne nestačí. Napriek tomu jeho hodnotenie čísla bolo kritické a vytykal periodiku isté pretrvávajúce prieniku a prezentáciu nemarxistických, t. j. nepriateľských názorov vo filozofii, a to najmä objektivizmu, inklinovanie k tzv. čistej filozofii, abstraktnosti a ešte horšie – idealizmu. Píše o tom takto: „Pretrvávala tu akási zotrvačnosť: objektivizmus sa napr. prejavil v tom, že v roku 1949 boli uverejnené vyslovene idealistické príspevky A. Štefánka a Sv. Štúra, že štúdie zásadného významu mali napospol nepolitický, abstraktný charakter.“ ([4], 113) A. Sirácky tu má na mysli nasledujúce štyri štúdie, publikované v dvojčísle Philosophica slovac, a to od S. Felbera *Použitie a správnosť matematických vied*, V. Filkorna *Logika a jej metódy*, L. Bakoša *K ideovej závislosti Štúrovej filozofie dejín* a A. Štefánka *Politická a štátna filozofia Platóna*. Tieto štúdie čo do rozsahu predstavovali polovicu 300 stránkovej publikácie a o druhú jej polovicu sa delilo 20 – 27 drobnejších textov. A. Sirácky vo svojej kritike periodika pripúšťa, že v ďalších jej rubrikách Diskusie a Rozhľady sa už prejavil parciálny „záujem“ aj o marxistickú filozofiu, ale napriek tomu sa v rubrike recenzií „ešte vždy mnoho miesta venovalo buržoáznej vede a filozofii i keď sa v nich

prejavovali snahy o marxistické hodnotenie, no malá pozornosť sa venovala klasikom marxizmu a leninizmu“ ([4], 113). To už bolo vážne obvinenie na adresu autorov periodika a, ako sa ukázalo neskôr, malo pre niektorých z nich závažné profesionálne konzekvencie.

Tento postup eliminácie „ideového protivníka,, obvinením z orientácie, resp. zamerania pozornosti na produkciu nemarxistickej proveniencie, resp. z venovania malej pozornosti „dielam klasikov ML“ nebol nijako ojedinelý. Naopak, tento spôsob sa pragmaticky a funkčne používal nielen v prvých rokoch nástupu tvrdo dogmatického obdobia ideologizácie myslenia, ale pretrval a s rovnakým efektom sa používal i v rokoch tzv. normalizácie.

Tak napríklad v roku 1975 vyšla publikácia, autorom ktorej bol I. Štúr, syn Svätopluka Štúra, (jeden z A. Siráckym proscribovaných autorov z *Philosophica slovaci* II. – III.), pod názvom *Základy diferenciálnej psychológie*. Krátko potom, 23. apríla 1976, vyšiel v Pravde (oficiálnom orgáne ÚV KSS) článok L. Hanzela *Pseudovedecká idealistická „príručka“ diferenciálnej psychológie*. V tomto článku, resp. rozšírenej recenzii jej autor spôsobom a argumentáciou veľmi podobnou tej, akou A. Sirácky hodnotil prístup autorov *Philosophica slovaci* II. – III., L. Hanzel v rozsiahlom texte konštatuje: „V Štúrovej knihe nemožno nájsť ani náznaky marxisticko-leninského prístupu, rozboru, metódy.“ ([5], 5) V prospech svojho tvrdenia argumentuje potom recenzent podobne ako A. Sirácky, keď píše, že v práci I. Štúra sú nedostatočne zastúpení tí praví – sovietski autori a pomer v prospech buržoáznych autorov voči sovietskym je 10: 1. Ďalej Ivanovi Štúrovi vyčíta, že jeho práca „... je fundovaná a koncipovaná jednostranne na koncepciách a názoroch buržoáznych autorov rôznych idealistických smerov... I. Štúr sa zmieňuje o sovietskej psychológii na necelých štyroch stranách, neorganicky začlenených do celkovej koncepcie knihy“ ([5], 5). Na záver svojej kritiky L. Hanzel konštatuje (príčom paralely s hodnotením A. Siráckeho sú zrejmé), že I. Štúr v svojej publikácii „zastáva otvorene buržoázno-idealistické koncepcie, zahalené objektivizmom a nadstranickosťou“ ([5], 5). L. Hanzel v tomto hodnotení dokonca I. Štúrovi nepriznáva ani štatút revizionistu, pretože revizionistom môže byť len ten marxista (bývalý), ktorý sa pokúša o revíziu myšlienkovvej konštrukcie marxizmu. V prípade I. Štúra však podľa L. Hanzela ide o jednoznačný antimarxizmus. V závere svojho denunciačného posudku apeluje jej autor na kolegov I. Štúra, aby aktívne prispeli ku kritike koncepcie Ivana Štúra, prezentovanej v predmetnej publikácii. Pre úplnosť treba dodať, že sa mu to čiastočne aj podarilo (pozri článok v Pravde z 10. 6. 1976).

Trochu rozsiahlejšie odbočenie od témy state sme realizovali zámerne, práve vzhľadom na skutočnosť, že hodnotenie, resp. recenzovanie publikácií, ako to modelovo realizoval A. Sirácky na príklade *Philosophica slovaci* I. a II. – III., bolo neskôr obávaným, pomerne štandardným postupom pri profesionálnej likvidácii teoretikov nepohodlných pre režim. Na strane druhej však viedlo autorov k vytváraniu a zabudovávaniu bizarných bezpečnostných poistiek vo forme zaradovania hoci aj neorganických citácií „klasikov“ marxizmu-leninizmu do prác v spoločenskovednej oblasti, a to i tam, kde chýbalo akékoľvek vecné a obsahové opodstatnenie. Vráťme sa však k predmetu nášho záujmu, a to k metamorfóze vývinu *Philosophica slovaci* v čase jej krátkej existencie. Je možné konštatovať, že v priebehu jej troch vydaní vo forme troch zviazaných publikácií ich grafická úprava, formát, tiráž a celkový vzhľad prešli len

minimálnymi zmenami, identický zostal i hlavný redaktor a vydavateľ, čo by na prvý pohľad mohlo evokovať aj ideovú a tematickú kontinuitu obsahu, v skutočnosti však ide len o zhodu vonkajšej podoby.

Zaujímavý je v tejto súvislosti i pohľad na zmeny vo vnútri formálnej štruktúry periodika *Philosophica slovacica*, resp. jej rubrik. V prvom ročníku malo periodikum štyri rubriky plus úvod. Prvou rubrikou boli *Články*; išlo tu, dnešnou terminológiou povedané, o plnohodnotné štúdie v rozsahu 14 – 47 strán. Domnívame sa, že je vhodné pre celkový obraz uviesť názvy štúdií a ich autorov všetkých troch vydaní periodika, aby tak bolo možné vytvoriť reálny obraz tematickej zmeny a teoretickej orientácie, ktorými *Philosophica slovacica* za obdobie svojej existencie prešla. V prvom čísle periodika boli teda publikované nasledujúce články (štúdie): *Sociálne a politické javy dneška*. Išlo tu, ako sa uvádza v poznámke pod čiarou na strane 7, o rozšírený úryvok z inauguračného rektorského prejavu A. Štefánka, predneseného na pôde Univerzity Komenského v marci 1946. Ďalšími štúdiami, zaradenými do tohto čísla boli: *Obrodenecká koncepcia Ludovíta Štúra* od Sv. Štúra, ďalej *Reálny svet a jeho poznávanie* od S. Felbera. J. Cíger prispel článkom *Problém existenčného kontinua ako reálnej identity*. M. Topoľský tu publikoval štúdiu *Objekt a zmysel objektu*. Štúdia T. Pardela je venovaná téme diskutovanej v súdobej psychológii: *K problému nevedomia u Freuda*. 300. výročiu narodenia G. W. Leibniza a jeho filozofickej koncepcii venoval pozornosť I. Hrušovský v úvahe nazvanej stručne *G. W. Leibniz*. Rad štúdií v tomto čísle *Philosophica slovacica* uzatvárajú Poznámky k dielu Kr. Akaiho *Cosmografia seu philosophica mundi descriptio* od Ľ. Bakoša.

V rubrike *Diskusia* sa nachádzajú štyri príspevky od I. Hrušovského a po jednom príspevku od J. Cigera, J. Gallu a M. Bakoša. V rubrike *Filozofická literatúra* ide de facto o recenzie publikácií s filozofickou tematikou, s ktorými do publikácie prispeli Ľ. Bakoš (4), S. Felber (3), I. Hrušovský (2), K. Truchlik (2) a M. Topoľský (1). Poslednou rubrikou prvého čísla *Philosophica slovacica* sú *Zprávy*. V skutočnosti tu ide o veľmi stručnú polstránkovú správu o začatí a počiatkoch fungovania Filozofického ústavu SAVU. Podľa tejto informácie začal FÚ SAVU vyvíjať svoju činnosť od januára 1946 s tromi internými pracovníkmi: I. Hrušovským ako predsedom, S. Felberom ako administratívnym vedúcim a J. Cígerom ako členom ústavu. Ostatní autori, prispievatelia do *Philosophica slovacica*, boli zväčša externými spolupracovníkmi novovzniknutého ústavu. Do základného programu kreujúceho sa Filozofického ústavu SAVU bola na prvom mieste zaradená úloha vydávať *Philosophica slovacica* ako periodikum každý rok. Zakladajúci členovia ústavu pripisovali edičnej činnosti z oblasti filozofie a jej blízkych disciplín úlohu mimoriadneho významu, ktorú začali naplňovať už vydaním prvého čísla *Philosophica slovacica*. Tá mala, ako vidieť z explicitného náčrtu publikovaných štúdií, skutočne široký teoretický záber a v tom čase predstavovala liberálno-pluralitnú platformu pre prezentáciu rozsiahleho spektra názorov a koncepcií v našom filozofickom myslení.

V nasledujúcom dvojčíslu *Philosophica slovacica* sa však situácia, pokiaľ ide o tematické zameranie, začína radikálne meniť. Už v úvodníku, symptomaticky nazvanom *Naše nové úlohy*, sa konštatuje, že „... dvojročník *Philosophica slovacica* vznikol, keď došlo k politickým udalostiam, ktoré svojimi dôsledkami veľmi podstatne zasiahli do našej kultúrnej aktivity, a ktoré pripravili neobyčajne priaznivé podmienky pre ďalší

rozvoj slovenskej filozofie“ ([4], 5). Redakcia sa v úvodníku de facto hlási k spoločenskému trendu, ktorý nastal po februári 1948, a akceptuje úlohu filozofie, ktorá má byť aktívna a participujúca na „... prestavbe našej spoločnosti a kultúry“ ([4], 7). Pokiaľ ide o vnútornú štruktúru dvojročníka *Philosophica slovacica*, jej prestavba sa už začala, je zrejma, i keď ešte nie taká evidentná ako prestavba posledného čísla. Ako vyplýva zo Zprávy o činnosti Filozofického ústavu SAVU za roky 1947 – 1948, vedenie ústavu zostávalo nezmenené, ale rozšíril sa okruh externých spolupracovníkov. „Ako externí spolupracovníci zúčastnili sa na práci ústavu prof. Dr. Michal Topol'ský, prof. Dr. Andrej Sirácky, Dr. Ľudovít Bakoš, K. Truchlik a Dr. Vojtech Filkorn.“ ([4], 299) Razantný a citel'ný je najmä vstup A. Siráckeho, ktorý do dvojčísła 1947 – 1948 prispel dvoma rozsiahlymi článkami a dvoma recenziami. Dve jeho knižné publikácie *Umierajúca civilizácia* a *Kultúra a mravnosť* sú v dvojčísle recenzované.

Do dvojčísła *Philosophica slovacica* boli zaradené do rubriky *Štúdie* štyri už spomenuté state. Dve s tematikou logiky a metodológie; sem patrí stať S. Felbera *Použitie a správnosť matematických viet* a V. Filkorna *Logika a jej metódy*. Dejinnofilozofickej téme sú venované tiež dve state, a to od Ľ. Bakoša *K ideovej závislosti Štúrovej filozofie dejín* a od A. Štefánka *Politická a štátna filozofia Platóna*. Táto stať neskôr, ako o tom píšeme na inom mieste, spolu s článkom S. Štúra, uverejnenom v rubrike *Diskusie* pod názvom *Malá poznámka k veľkému problému etiky*, boli klasifikované A. Siráckym ako „idealistické príspevky“ ([3], 113).

V rubrike *Diskusie* boli publikované ešte dva príspevky, a to J. Cigera *Trochu pravdy o „Rozprave“* – v svojom príspevku, autor sa, samozrejme, venuje práci R. Descarta *Rozprava o metóde*, ktorej preklad s poznámkami a doslovom od J. Patočku vyšiel v Prahe v roku 1947. Tretím príspevkom v rubrike *Diskusie* je článok A. Siráckeho *Niektoré problémy marxistickej vedy a filozofie*, ktorý je okrem iného „zaujímavý tým“, že explicitne formuluje zásady „filozofickej práce“ (autentický terminus technicus A. Siráckeho) a písania filozofických textov až po inštruktáž, ako a aké primárne prameň sa majú citovať. (Bližšie sa analýzou tohto textu nebudeme tu zaoberať, venujeme mu však pozornosť v nadväzujúcej pripravovanej štúdii). Pre názornosť však uvedieme aspoň jeden úryvok z tohto textu, na ktorého „neznalosť“ doplatil neskôr už uvádzaný I. Štúr a iní. Odporúčanie A. Siráckeho teda znie: „Pri citovaní a uvádzaní literatúry má sa dbať na prameň pokrokové, najmä socialistické (sovietske); z buržoáznej literatúry nech sa cituje natoľko, nakoľko je to nutné, i to (len – K. K.) z polemických a metodologických dôvodov; pritom má ísť o citovanie prameňov a literatúry výberovej, tzv. 'reprezentačných' složíek.“ ([4], 213)

Novozavedená rubrika *Rozhľady* v dvojčísle *Philosophica slovacica* prináša už v duchu vyššie uvedeného manuálu vedeckej tvorby i dva pohľady na úspechy filozofického bádania v Sovietskom zväze. Jednak je to pohľad A. Siráckeho príznačne pre dobu i autora nazvaný *K situácii na sovietskom filozofickom fronte*. V skutočnosti ide o rozšírenú recenziu časopisu *Voprosy filosofii* 1/1948 (zborník). V druhom pohľade, resp. príspevku B. G. Ananieva sa prezentujú *úspechy sovietskej filozofie* pod rovnomeným názvom. Tretím príspevkom tejto rubriky je článok M. Várossa *Pohľad na súčasnú francúzsku filozofiu*, ktorý ako jediný obsahovo a vecne naplnia to, čo je v názve rubriky. V kocke totiž poskytuje stručné informácie o súdobých francúzskych filozofických školách, čím reálne rozširuje rozhľadenosť čitateľa v tejto oblasti.

Poslednou rubrikou, už známou z prvého čísla periodika, sú recenzie, opäť uvádzané pod názvom *Filozofická literatúra*. Táto rubrika obsahuje 21 príspevkov. Autorom siedmich recenzií bol S. Felber, ktorý zároveň ôsmy krát figuruje v tejto rubrike ako autor monografie, recenzovanej J. Cígerom – *Vedomie a podvedomie*. M. Topoľský prispel tromi recenziami, podobne ako I. Hrušovský. A. Sirácky a Ľ. Bakoš sú autormi dvoch recenzií, po jednej recenzii majú v čísle uverejnené J. Galla a už spomenutý J. Cíger.

Záverečná strana dvojročníka je opäť venovaná Zpráve o činnosti Filozofického ústavu v rokoch 1947 – 1948. Správa je mimoriadne stručná, konštatuje sa v nej prínos ústavu, význam diskusií na pracovných shôdkach, najmä diskusie „... o podstate a štruktúre sveta a jeho poznateľnosti a o pomere logiky formálnej a dialektickej“ ([4], 299). Ďalej sa tu konštatuje, že v rámci publikačnej činnosti v edícii Práce vedeckých ústavov SAVU pracovníkom a spolupracovníkom FÚ SAVU vyšli dve monografie, a to od J. Mikleša *Izák Caban, slovenský atomista v XVII. storočí* a S. Felbera *Vedomie a podvedomie*, ako aj rozsiahla štúdia J. Cígera *Základy infinitezimálnej logiky a jej axiomy*, ktorá vyšla v edícii Philosophica slovacica. Z nášho hľadiska je zaujímavé, že medzi úlohy, ktoré si ústav výhľadovo rámcovo plánoval realizovať v roku 1949, bolo zaradené i „... vyhľadávanie a spracúvanie prameňov pre dejiny slovenskej filozofie“ ([4], 299).

Tretie a posledné číslo periodika Philosophica slovacica ročník IV. – s vročením 1949 – vyšlo v dôsledku časového posunu až v roku 1950 a je už jednoznačne poznačené a determinované dobovou atmosférou. Redakcia zrejme rezignovala a už úplne opustila pôvodnú koncepciu periodika, formulovanú v úvode k prvému číslu v roku 1946. V tomto ročníku, rozsahom najmenšom zo všetkých troch publikácií – má len 167 strán textu – sú zaradené len dve rubriky: *Štúdie* a *Filozofická literatúra*. V *Štúdiách* sú publikované tri preklady, a to článok M. A. Leonova *Stalinská etapa vo vývine dialektického materializmu*, A. A. Maximova *Marxistický filozofický materializmus a súčasná fyzika* a ďalej štúdia bulharského teoretika Todora Pavlova *Filozofia a biológia*. Tieto príspevky sú iba skutočným indikátorom dobovej atmosféry a len ťažko môžu poskytnúť relevantné vedecké poznatky. Z domácej proveniencie sú sem zaradené dve štúdie, a to rozsiahla stať I. Hrušovského nazvaná *O socialistickú filozofiu a kultúru* a stať T. Münza *Pôvod a podstata poznania*. V rubrike *Filozofická literatúra* opäť ide o osem recenzií, ktoré publikovali spolupracovníci Filozofického ústavu v nasledovnom zložení: S. Felber vypracoval tri recenzie, M. Topoľský dve a po jednej recenzii A. Sirácky, Ľ. Bakoš a V. Filkorn. I v tejto rubrike je cítiť útlm produkcie, ktorý zrejme súvisel s ruptúrou v súdobom myslení a s jej konzekvenciami. Rubriky *Rozhľady* a *Diskusie* z tohto čísla periodika Philosophica slovacica boli vypustené. Zrejme v širších intenciách s pokynmi uvedenými v manuále vedeckej tvorby od A. Siráckeho, publikovanými v štúdiu *Niektoré problémy marxistickej vedy a filozofie*, kde to formuloval jednoznačne: „Vedecké diela... majú sa písať jasne, srozumiteľne, bez dvojzmyselností, bez sofistiky, bez cynizmu a pochybností.“ ([4], 213) Jednoducho, zdá sa, že v tej dobe už nebolo vo filozofii o čom diskutovať a pochybovať o nových implantovaných dogmách bolo neprípustné – všetky problémy už mali svoje jednoznačné modelové riešenia pripravené a pragmaticko-politicky zdôvodnené.

Na záver našej stručnej chronologicko faktografickej reflexie relatívne krátkeho vývinového oblúku *Philosophica slovaci* môžeme na názornom príklade priam experimentálne sledovať, ako sa inštitucionálne filozofovanie, filozofické bádanie ako súčasť inak racionálneho myslenia v zmenených podmienkach začína pomerne rýchlo modifikovať. S nástupom totality sa začína zároveň rýchlo rozbiehať aj proces jeho subsumpcie a včleňovania do systému aktuálnej inštitucionálnej štátnej ideológie so všetkými z toho vyplývajúcimi dôsledkami, ktoré majú rozličnú podobu, formy a dopad.

LITERATÚRA

- [1] *Dejiny filozofie na Slovensku v XX. storočí*. Ed. K. Kollár, A. Kopček, T. Pichler. Bratislava 1998.
- [2] *Philosophica slovaci I. 1946*. Bratislava 1947.
- [3] SIRÁCKY, A.: *Klérofašistická ideológia ľudáctva*. Bratislava 1965.
- [4] *Philosophica slovaci II.- III. 1947 – 1948*. Bratislava 1949.
- [5] Hanzel, L.: „Pseudovedecká idealistická ‘príručka’ diferenciálnej psychológie.“ In.: *Pravda*, 23. 4. 1976.
- [6] *Philosophica slovaci IV. – 1949*. Bratislava 1950.

Príspevok vznikol vo Filozofickom ústave SAV ako súčasť grantového projektu VEGA č. 2/4129/24.

PhDr. Karol Kollár, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR